

mulier instituut

Verenigingsondersteuning in Nederland

Een kwantitatieve verkenning van 'het' landschap van verenigingsondersteuning in 2021

Jo Lucassen

Ad Hoogendam

Janine van Kalmthout

Marieke Reitsma

Johan Steenbergen

Verenigingsondersteuning in Nederland

Een kwantitatieve verkenning van 'het' landschap van verenigingsondersteuning in 2021

In opdracht van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB)

Jo Lucassen
Ad Hoogendam
Janine van Kalmthout
Marieke Reitsma
Johan Steenbergen

© Mulier Instituut
Utrecht, januari 2022

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Kwalitatief onderzoek naar verenigingsondersteuning	4
1.3	Kwantitatief onderzoek landschap verenigingsondersteuning	4
1.4	Doel en vraagstelling	4
1.5	Werkwijze	5
1.6	Leeswijzer	5
2.	Wat is verenigingsondersteuning?	6
2.1	Omschrijvingen van verenigingsondersteuning	6
2.2	Gebruikte definitie van verenigingsondersteuning	7
3.	Landschap verenigingsondersteuning	8
4.	Omvang en organisatie van verenigingsondersteuning	11
4.1	Screening landelijke databronnen	11
4.2	Gesprekken met sleutelpersonen	11
5.	Financieringsbronnen en geldstromen	14
5.1	Bronnen van financiering	14
5.2	Geldstromen	15
6.	Samenvattende conclusies en vervolg	17
6.1	Conclusies	17
6.2	Aanbevelingen voor vervolg	18
	Referenties	19
	Bijlage 1. Gevoerde gesprekken met sleutelpersonen	20

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland kent een unieke sportinfrastructuur. In Nederland zijn zo'n 25.000 sportverenigingen die voornamelijk draaien op de inzet van vrijwilligers. Om deze verenigingen levensvatbaar te houden, is enkele decennia geleden gestart met verenigingsondersteuning. Vandaag de dag doet iedere gemeente, sportbond, provincie wel iets aan of met verenigingsondersteuning¹. Ook zijn er zelfstandigen die zich richten op verenigingsondersteuning, denk aan het Sport Professional Netwerk (SPN) en initiatieven vanuit het private domein (b.v. Rabo-clubsupport).

1.2 Kwalitatief onderzoek naar verenigingsondersteuning

Hoewel er een grote verscheidenheid aan verenigingsaanbod is en veel gebeurt op het gebied van verenigingsondersteuning, wordt ook wel geconstateerd dat er sprake is van 'een jungle van ondersteuning', waarin de te ondersteunen sportverenigingen (sportaanbieders) en de verenigingsondersteuners hun weg moeilijk kunnen vinden (Lucassen & Van der Maat, 2018). Er is, met andere woorden, weinig samenhang en afstemming tussen betrokken partijen als gemeenten, provinciale sportservices en sportbonden. Iets wat ook al uitdrukkelijk naar voren kwam op het Verenigkunde congres in 2017 in de Metaal Kathedraal in Utrecht.

Onlangs (Brouwer & Rubingh, 2021) is een grootschalig, inventariserend onderzoek gestart. Dit onderzoek volgt een tweeledig spoor. Enerzijds wordt aan de hand van tal van gesprekken toegewerkt naar een gedeelde visie op clubondersteuning, anderzijds zijn er lokale pilots waar wordt gevolgd hoe de afstemming, coördinatie en de inhoudelijke samenhang vorm krijgt en hoe aan de hand van de bevindingen is toe te werken naar een optimalere afstemming en samenhang. Dit onderzoek heeft een *kwalitatief* karakter.

1.3 Kwantitatief onderzoek landschap verenigingsondersteuning

Flankerend aan voorgenoemd kwalitatief onderzoek, is door het Mulier Instituut in opdracht van de strategische partners in de sport, VWS, VSG, NOC*NSF, KNVB, NL-Actief en SK12, een *kwantitatief* onderzoek uitgevoerd. Dit vanuit de behoefte aan een kwantitatief overzicht van verenigingsondersteuning. Dit overzicht ontbreekt tot op heden, op z'n minst is sprake van een versnipperd beeld.

1.4 Doel en vraagstelling

Doel van dit onderzoek is het bieden van een kwantitatief overzicht van de omvang van verenigingsondersteuning in Nederland. Dit kwantitatief beeld willen we verkrijgen door antwoord te geven op de volgende vragen:

- Binnen welke bedrijfsprocessen van welke organisaties komt verenigingsondersteuning voor?
- Hoeveel euro's gaan er in totaal om in clubondersteuning en vanuit welke bronnen wordt dit gefinancierd?
- Hoeveel fte aan clubondersteuning is er in Nederland?

¹ In dit rapport worden de termen verenigingsondersteuning en clubondersteuning als synoniemen gebruikt.

- Bij welke werkgevers zijn de verenigingsondersteuners in dienst of zijn ze zelfstandig en wat is de verhouding tussen beide wijzen van ‘werkgeverschap’?

1.5 Werkwijze

Dit onderzoek is als volgt uitgevoerd. We zijn gestart met deskresearch, meer specifiek met een analyse van landelijk onderzoek dat bij het Mulier Instituut bekend is. De oogst uit deze analyse gaf een eerste beeld, zij het nog gefragmenteerd en niet compleet. Het voorlopige beeld bood voldoende aanknopingspunten en richting om met sleutelpersonen vanuit verschillende organisaties aanvullende gesprekken te voeren. Deze sleutelfiguren zijn gekozen vanuit (i) de mate van betrokkenheid bij verenigingsondersteuning, (ii) hun jarenlange werkervaring binnen de sportsector en (iii) het type organisaties waarbinnen ze werkzaam zijn (landelijk, provinciaal, lokaal en sportbonden). Voor een lijst met de sleutelfiguren, zie bijlage 1.

In de gesprekken is getracht de leemtes op te vullen en (dus) aanvullende informatie te verzamelen om zo het kwantitatief overzicht van verenigingsondersteuning zo compleet mogelijk te krijgen.

1.6 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In het tweede hoofdstuk gaan we kort in op wat we (kunnen) verstaan onder clubondersteuning. Deze meer begripsmatige verheldering is van belang onder andere vanuit het oogpunt dat wat we verstaan onder verenigingsondersteuning mede bepalend is voor hoe het kwantitatief beeld er uit zal gaan zien en hoe de uitkomsten zijn te duiden. In het derde hoofdstuk geven we antwoord op de vraag binnen welke bedrijfsprocessen van welke organisaties verenigingsondersteuning voorkomt. In dit overzicht maken we een onderscheid tussen landelijk, regionaal en lokaal. Op basis van de verschillende bronnen geven we in het vierde hoofdstuk een inschatting van het volume van verenigingsondersteuners. Anders gezegd, hoeveel fte aan verenigingsondersteuning zien we in Nederland en binnen welke organisaties zijn verenigingsondersteuners werkzaam? Het vijfde hoofdstuk richt zich op de verschillende geldstromen (‘waaruit wordt verenigingsondersteuning bekostigd?’) en de totale omvang van verenigingsondersteuning in euro’s. Het zesde en laatste hoofdstuk is concluderend, samenvattend en beschouwend. We trekken, waar mogelijk, conclusies, signaleren zaken die in het oog springen en formuleren een aantal vragen die binnen een wat diepgaander vervolgonderzoek zinvol zijn.

2. Wat is verenigingsondersteuning?

Een kwantitatief beeld van verenigingsondersteuning kan moeilijk worden gegeven zonder de vraag te stellen ‘wat bedoelen we eigenlijk met verenigingsondersteuning?’ of ‘wat plaatsen we onder verenigingsondersteuning?’. Om deze vraag te beantwoorden hebben we in dit onderzoek een, niet al te uitgebreide, literatuursearch gedaan en ook in de gesprekken met sleutelfiguren is deze vraag gesteld. Het antwoord op de definitievraag (wat is verenigingsondersteuning) blijkt niet eenduidig. We geven enkele omschrijvingen.

2.1 Omschrijvingen van verenigingsondersteuning

In het brancherapport sportverenigingen (Lucassen & van der Maat, 2018, p.251) wordt de volgende definitie van verenigingsondersteuning gegeven:

‘Alle dienstverlenende activiteiten op organisatorisch en bestuurlijk vlak, die externe (professionele) krachten, al dan niet tegen betaling, aan verenigingen leveren.’

Het is een definitie die ook in eerdere publicaties is gebruikt in onderzoek naar professionalisering binnen sportverenigingen (Janssens, 2011) en naar de effectiviteit van verenigingsondersteuning (Dijk e.a. 2014). Binnen deze definitie springen drie onderdelen in het oog:

1. Dienstverlenende activiteiten op organisatorisch en bestuurlijk vlak. Het aangrijpingspunt van ondersteuning is hier ‘de’ organisatie en het bestuur.
2. De positie van de verenigingsondersteuner. Deze komt van buiten de vereniging, het betreft een externe dienstverlener.
3. Al dan niet betaald. In de definitie gaat het niet alleen om ondersteuning tegen betaling, maar ook ‘om niet’ geboden dienstverlening.

Wat hier bijvoorbeeld buiten de definitie blijft is de duur van de ondersteuning. Deze kan van langere duur zijn of kort, kan meer structureel zijn of incidenteel en eenmalig. In de gevoerde gesprekken met sleutelfiguren komt deze duur soms wel aan de orde.

Zo stelt een van de ondervraagden voor een onderscheid te maken tussen ‘kortere’ en ‘langere’ ondersteuning en tussen ‘interne’ en ‘externe’ ondersteuning. Er zijn immers verenigingsondersteuners in vele soorten: buurtsportcoaches, clubkadercoaches, gemeentelijke verenigingsondersteuners, verenigingsmanagers en zzp-ers die cursussen en workshops geven.

Een andere geïnterviewde maakt een onderscheid tussen twee vormen van verenigingsondersteuning:

1. De ‘huis-tuin-en-keuken-ondersteuning’ voor allerlei (vaak praktische) vragen van clubs. Hieronder valt bijvoorbeeld ook accountmanagement, het onderhouden van de relaties vanuit bijvoorbeeld sportbonden met sportverenigingen.
2. Langduriger ondersteuning (procesbegeleiding) bij meer ingewikkelde processen, zoals fusies of de rol van een club bij het lokaal sportakkoord in hoe samenwerking is te organiseren op lokaal niveau. Hier valt de zogenoemde ‘procesbegeleiding’ onder.

Door weer een andere geïnterviewde wordt aangegeven dat verenigingsondersteuning niet alleen betrekking heeft op al dan niet betaalde externen van buiten de vereniging, maar dat ook tussen verenigingen onderling op lokaal niveau ondersteuning wordt geboden, bijvoorbeeld in de vorm van ‘onderlinge uitwisseling en consultatie.’

In de praktijk lijkt er een tendens om de verenigingsondersteuning vooral te richten op het begeleiden van het bestuur: het adviseren van het clubbestuur over organisatorische en beleidsmatige zaken, meer gericht op de langere termijn en op duurzaam effect. De KNVB zet hier bijvoorbeeld vooral op in en is afgestapt van de incidentele ondersteuning door middel van cursussen of workshops. Ook enkele gemeenten richten zich vooral op begeleiden van het bestuur. Daarnaast zijn er trajecten gericht op positieve sportcultuur/sociale veiligheid en worden naast sportprofessionals ook (sport)pedagogen en juristen ingezet. In de kern komt het er op neer dat verenigingsondersteuning steeds meer is gericht op het creëren van duurzame effecten en niet op het eenmalig plakken van pleisters om het bloeden tijdelijk te stelpen.

2.2 Gebruikte definitie van verenigingsondersteuning

De variatie die we aantreffen in omschrijvingen uit de literatuur en uit de gevoerde gesprekken, is zichtbaar in het lopende onderzoek naar visies op clubondersteuning (Brouwer & Rubingh, 2021). Het beeld wordt dan nog rijker maar qua begripsomschrijving wat troebeler. Daar blijken de antwoorden op de vraag ‘wat is clubondersteuning?’ een nog fijnmaziger palet te bieden van wat hieronder valt, namelijk: ondersteuning van strategie en beleid, verbinden van netwerken, proactief inspelen op ontwikkeling in de markt, helpen zelfstandig te functioneren, et cetera. Wat opvalt is dat er geen eenduidigheid is over wat we kunnen verstaan onder verenigingsondersteuning en welke diensten en producten hierbinnen zijn te plaatsen. De spreekwoordelijke jungle zien we hier terug in het gebrek aan eenduidigheid in terminologie, wat er op duidt dat de ‘chaos’ nog aanzienlijker groter is.

Om bij het door ons uitgevoerde onderzoek toch een zekere mate van helderheid te hebben, is na overleg met de opdrachtgevers de volgende definitie gehanteerd (deze omschrijving was leidend voor de gesprekken met de sleutelpersonen):

Onder verenigingsondersteuning verstaan we inzet gedurende langere tijd van een professional bij een sportvereniging ter ondersteuning van het bestuurlijk-organisatorisch of sporttechnisch beleid.

3. Landschap verenigingsondersteuning

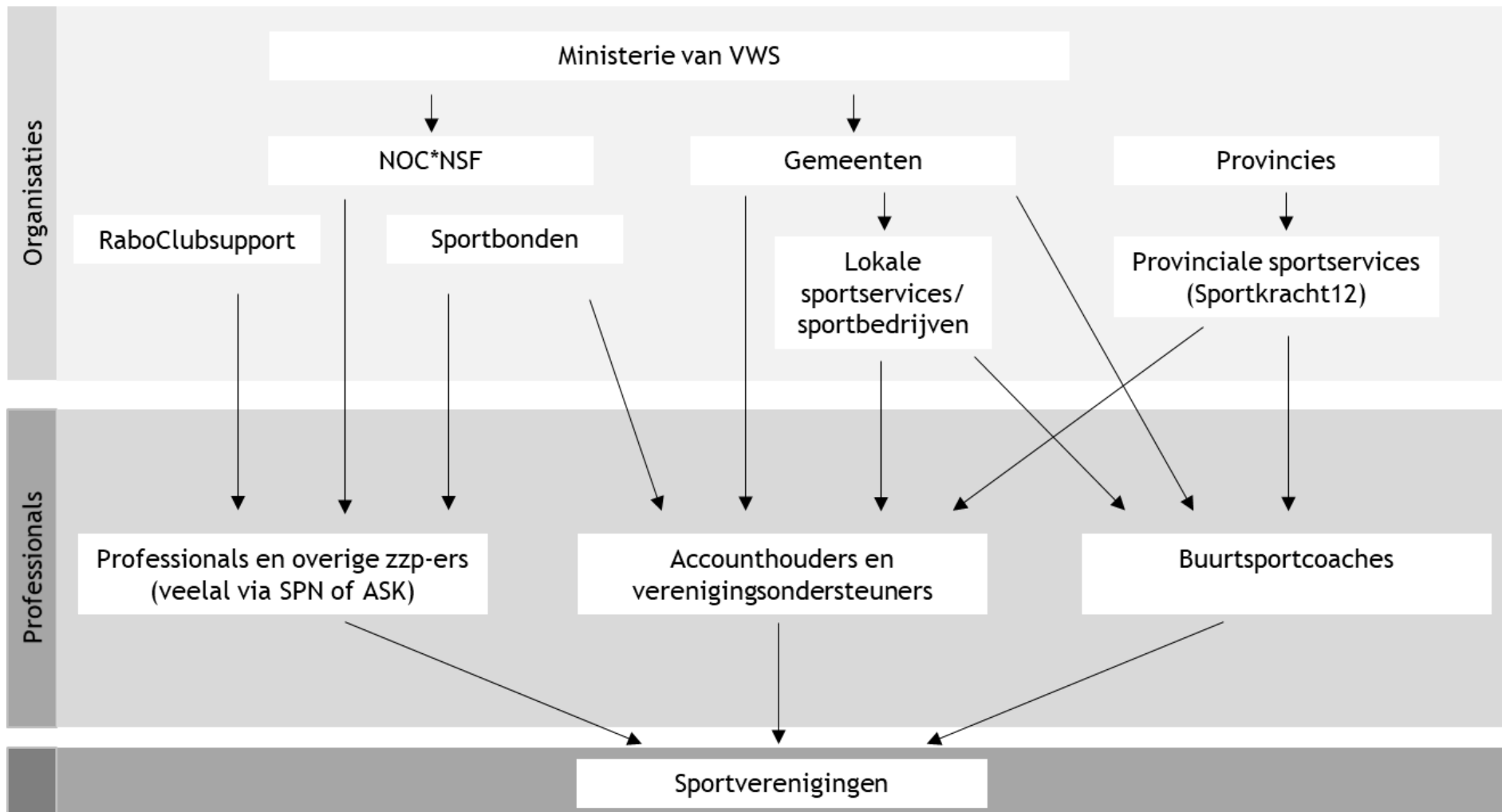
In dit hoofdstuk kijken we hoe het landschap van verenigingsondersteuning er in Nederland uitziet. Welke organisaties spelen een rol en welke professionals zetten ze in? En hoe verhouden de organisaties en professionals zich tot elkaar?

- Figuur 3.1 bevat een schematische weergave van de organisaties en professionals die in brede zin van het woord betrokken zijn bij verenigingsondersteuning. Ze zijn betrokken omdat ze directe aanbieder van verenigingsondersteuning zijn of verenigingsondersteuners in dienst hebben of verenigingsondersteuning (direct of indirect) financieren.
- In tabel 3.1 staat een overzicht van de organisaties die verenigingsondersteuning aanbieden en hoe de bijbehorende bedrijfsprocessen eruit zien. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen op landelijk en lokaal/regionaal niveau opererende organisaties.

De schematische overzichten in figuur 3.1 en tabel 3.1 zijn gebaseerd op gesprekken met sleutelfiguren (zie bijlage 1) en deskresearch. Ze geven voor zover mogelijk een beeld van het landschap van verenigingsondersteuning, maar zijn niet volledig, en dit benadrukt het gebrek aan een totaaloverzicht van het landschap in Nederland. Ze bieden wel houvast voor de rest van het rapport. Enerzijds als kader voor de rapportage over de omvang en organisatie (hoofdstuk 4) en de financiering en geldstromen (hoofdstuk 5) van verenigingsondersteuning. Anderzijds als startpunt voor verder onderzoek en discussie over de organisatie van verenigingsondersteuning.

Figuur 3.1 Schematisch overzicht van organisaties en professionals die betrokken zijn bij verenigingsondersteuning, door direct aanbod van verenigingsondersteuning of door werkgeverschap of (directe of indirecte) financiering van verenigingsondersteuning

Bron: gesprekken met sleutelpersonen, november 2021 (zie ook verantwoording in bijlage 1).

*SPN: Sport Professionals Netwerk; ASK: Academie voor Sportkader.

Tabel 3.1 Verenigingsondersteuning in bedrijfsprocessen van organisaties

Landelijk	
NOC*NSF	NOC*NSF is als sportkoepel (afdeling sportparticipatie) bemiddelaar in het aanbieden van verenigingsondersteuning (door verschillende aanbieders, zoals sportbonden, Rabobank, Academie voor Sportkader) vanuit middelen sportakkoord (via de services). NOC*NSF heeft zelf geen verenigingsondersteuners in dienst, maar biedt wel enkele ondersteuningsproducten aan, zoals een stimuleringsbudget voor inclusief sporten.
Rabo Clubsupport	Samenwerking tussen NOC*NSF en Rabobank. Huren voornamelijk professionals via SPN in voor de uitvoering van trajecten verenigingsondersteuning bij clubs.
Sportbonden	Sportbonden bieden verschillende ondersteuningsproducten aan. Er is variatie tussen sportbonden: 60% heeft zelf ondersteuners in dienst, sommige huren via SPN of Academie voor Sportkader (ASK) in. Sportbonden zijn soms zelf uitvoerder en soms bemiddelaar.
Aanbieders verduurzamingstrajecten	Verschiedende aanbieders. Worden vaak ingeschakeld door NOC*NSF of sportbond voor begeleidingstraject bij clubs.
Academie voor Sportkader (ASK)	ASK biedt verschillende ondersteuningsproducten/cursussen aan die door ASK-docenten worden gegeven. Dit zijn meestal geen trajecten zoals procesbegeleiding, maar cursussen of workshops.
Sport Professionals Netwerk (SPN)	SPN is een netwerk van sportprofessionals (zzp-ers) die kunnen worden ingezet voor verenigingsondersteuning (voornamelijk bestuursondersteuning/ procesbegeleiding, maar ook breder). De inzet vindt onder andere plaats vanuit de services van het sportakkoord (via NOC*NSF), maar ook anders zoals inhuur door sportbonden en sportverenigingen. SPN is zelf geen aanbieder, maar een platform van verenigingsondersteuners (gericht op het bij elkaar brengen van vraag en aanbod).
Lokaal/regionaal	
Gemeenten	Drie kwart van de gemeenten biedt ondersteuning aan. Een klein deel heeft ondersteuners in dienst. Veel gemeenten zijn werkgever van buurtsportcoaches of financierder van inzet door een uitvoeringsorganisatie of sportservice.
Sportservices lokaal	Veel lokale sportservices bieden verenigingsondersteuning aan en zijn ook werkgever van buurtsportcoaches. Ze voeren soms zelf de ondersteuning uit en/of ze bemiddelen.
Sportservices provinciaal	Enkele bieden verenigingsondersteuning aan of zijn werkgever van buurtsportcoaches. Ze voeren soms zelf verenigingsondersteuning uit en/of bemiddelen.
Provincies	Hebben meestal zelf geen grote rol in verenigingsondersteuning. Faciliteren soms door middel van subsidies of financiële ondersteuning van provinciale sportservices.

Bron: gesprekken met sleutelpersonen, november 2021 (zie ook verantwoording in bijlage 1).

4. Omvang en organisatie van verenigingsondersteuning

Om de omvang van verenigingsondersteuning te bepalen hebben we twee routes gevolgd:

1. Screening van landelijke databronnen
2. Gesprekken met sleutelpersonen

Door beide routes te volgen ontstaat een beeld van de omvang en de organisatie van verenigingsondersteuning.

4.1 Screening landelijke databronnen

Ten eerste zijn alle bij het Mulier Instituut bekende databestanden doorzocht naar informatie over de inzet van verenigingsondersteuners. Er zijn geen bronnen waarin de actuele inzet van professionals voor verenigingsondersteuning in Nederland volledig wordt beschreven naar (i) aantal fte's, (ii) precieze geldstromen en (iii) welk aandeel van werkzaamheden van de diverse professionals bestaat uit verenigingsondersteuning. De data die op dit moment over verenigingsondersteuning voorhanden zijn, worden samengevat in tabel 4.1.

Tabel 4.1 Inzet verenigingsondersteuners, volgens landelijke databronnen

Sportbonden <i>Bron: Mulier Instituut/NOC*NSF, Peiling onder sportbonden, voorjaar 2021, n=43</i>	60 procent van de bonden heeft ondersteunende professionals in dienst en ruim 40 procent levert procesbegeleiding. Vooral de grote bonden (>50.000 leden) hebben verenigingsondersteuners in dienst, de kleine sportbonden (tot 5000 leden) vrijwel niet.
Gemeenten <i>Bron: Mulier Instituut/VSG, Peiling onder gemeentepanel, voorjaar 2021, n=135</i> <i>Bron: Mulier Instituut/VSG, Peiling onder kerngroepen lokale sportakkoorden, najaar 2021, n=157</i>	Ruim 40 procent van de gemeenten besteedt de verenigingsondersteuning uit. Ofwel aan een lokaal sportbedrijf of een andere organisatie. 60 procent van de gemeenten levert zelf of via het lokale sportbedrijf verenigingsondersteuning en van de gemeenten met minder dan 50.000 inwoners schakelt ruim de helft een provinciale sportservice in, 15 procent kent geen verenigingsondersteuning.
Buurtsportcoaches <i>Bron: Mulier Instituut/ WijBuurtsportcoaches, Peiling onder het BSC panel, voorjaar 2021, n=132</i>	88 procent van de buurtsportcoaches is actief (betrokken) bij verenigingsondersteuning
Afname door sportverenigingen <i>Bron: Mulier Instituut, Verenigingsmonitor, voorjaar 2021, n=549</i>	Eén op de acht clubs neemt ondersteuningsdiensten af, een kwart heeft hier belangstelling voor.

4.2 Gesprekken met sleutelpersonen

Als vervolg op het screenen van bestaande databestanden heeft een serie gesprekken plaatsgevonden met sleutelpersonen van gemeenten, provinciale services en sportorganisaties voor verenigingsondersteuning. Die gesprekken hebben het voorlopige beeld verder aangevuld. Met de sleutelpersonen is gesproken over de omvang en organisatie van verenigingsondersteuning, de financieringsbronnen en omvang en positie van verenigingsondersteuning aanbiedende organisaties.

Het beeld van de sleutelpersonen van verenigingsondersteuning kwam in veel opzichten overeen, maar waar het gaat om exacte gegevens werden ook verschillen zichtbaar. Zo schat de ene persoon dat grotere gemeenten gemiddeld 2 fte aan ondersteuners aan het werk hebben, een ander schat dit op 4 fte. Op veel fronten ontbreekt een precies beeld van de omvang van verenigingsondersteuners.

- Verenigingsondersteuning wordt bij veel organisaties ingeleend en dit gebeurt soms bij meerdere leveranciers naast elkaar.
- Professionals kunnen bovendien vanuit verschillende posities naast elkaar actief zijn (SPN, sportservice, sportbond).

Al met al is het beeld verbrokken, maar de informatie van de sleutelpersonen combinerend met de informatie uit de databases wordt in tabel 4.2 toch een raming gegeven van het totale volume in Nederland gerealiseerde verenigingsondersteuning. Daarbij wordt mede op basis van de gesprekken een minimum omvang geschetst (uitgaand van lage waarden per onderdeel) en een maximale omvang (hoge waarden). De maximum-raming komt uit op inzet van ruim 450 fte aan verenigingsondersteuners in Nederland. Omgerekend op basis van een aantal indicatoren betreft dit maximaal 1.150 personen. Belangrijk om bij de duiding van de cijfers wel in ogenschouw te houden dat zowel het minimum als maximum betrekking hebben op de gehanteerde (smalle) definitie. Als we de definitie breder hadden ingestoken, met name in de gesprekken, dan waren voornoemde aantallen aanmerkelijk hoger.

Wat betreft de arbeidsverhouding van waaruit deze professionals actief zijn, kan worden geconcludeerd dat het merendeel in dienst is bij gemeenten, provinciale sportservices en sportbonden. Een vijfde tot een derde werkt als zelfstandige.

Tabel 4.2 Omvang van de inzet van professionals voor verenigingsondersteuning vanuit gemeenten, provinciale sportservice organisaties, sportbonden en overige aanbieders in 2021 - minimum en maximum raming (in aantal fte)

	Minimaal	Maximaal
Gemeenten		
G4 - 10-15fte	40	60
G40 - 2-4fte	80	160
Overig (300) 0,2 = 60 fte	60	60
Provinciale Sportservice Organisaties		
Team Sportservice 30-40fte	30	40
Gelderland 5fte	5	5
Noord Brabant 20-30fte	20	30
Sportraden Noord Nederland 5fte	5	5
Sportraden Zeeland, Limburg 5fte	5	5
Sportbonden (incl. accountmanagement)		
AtletiekUnie	3	3
KNGU	2	2
KNHB	7	7
NHS	3	3
JBN	3	3
KNKV	7	7
KNSB	2	2
KNVB	27	27
Overig*	19,5	19,5
Overig		
SFN/ZZP/Rabo	8	55
Totaal fte	326,5	493,5
Personen**	750	1250

Bron: gesprekken met sleutelpersonen, november 2021 (zie ook verantwoording in bijlage 1).

* 60 procent van 65 bonden – 0,5 fte per bond.

** Maximale raming 25 procent fulltime, overige 75 procent parttime.

5. Financieringsbronnen en geldstromen

Voor de analyse van geldstromen is enerzijds teruggrepen op analyses verricht in het kader van de monitoring Sportakkoord en anderzijds op de informatie aangedragen in de gesprekken met sleutelpersonen. We geven eerst een opsomming van alle genoemde financieringsbronnen en brengen vervolgens de omvang daarvan - voor zover bekend - per bron in beeld. Daarop gebaseerd geven we een schatting van het totaal aan met verenigingsondersteuning gemoeide financiële middelen.

5.1 Bronnen van financiering

De bronnen waaruit verenigingsondersteuning in Nederland wordt gefinancierd, zijn: gelden van het ministerie van VWS, gemeenten, sportbonden, provincies, bedrijfsleven (Rabo Clubsupport) en sportverenigingen (lidmaatschappen). Zie tabel 5.1 voor een overzicht van de financieringsbronnen, de geldstromen die daaruit voortvloeien en waar de geldstromen landen.

Enkele toelichtingen:

- Het ministerie van VWS financiert gedeeltelijk de buurtsportcoachregeling (brc-regeling), volgens de 40/60 verdeling met gemeenten. Daarmee wordt deels ook verenigingsondersteuning gefinancierd, want een deel van de buurtsportcoaches voert verenigingsondersteuning uit. Volgens onderzoek naar sociale professionals in de breedtesport komt 85 procent van de professionals in de sport uit de BRC-middelen (Lagendijk e.a., 2018). Als we ervan uitgaan dat een vergelijkbare verhouding geldt voor professionals in de verenigingsondersteuning dan vormt VWS (samen met gemeenten) de grootste financieringsbron voor verenigingsondersteuning.
- Daarnaast zijn er vanuit VWS de middelen vanuit het Sportakkoord. Er is budget voor services (diensten voor sportverenigingen) waarmee verschillende vormen van verenigingsondersteuning worden ingezet. Daarnaast is er budget voor de organisatie van de sportlijn (bv. overheadkosten), dat indirect bijdraagt aan het verbeteren van de verenigingsondersteuning. Via de uitvoeringsbudgetten lokale sportakkoorden wordt in beperkte mate verenigingsondersteuning ingehuurd.
- Gemeenten financieren verenigingsondersteuning via de BRC-regeling (inzet buurtsportcoaches) en via andere budgetten voor verenigingsondersteuners. Ze hebben de buurtsportcoaches en/of andere professionals voor verenigingsondersteuning zelf in dienst of ze besteden dit uit aan een externe organisatie, zoals een lokale of provinciale sportserviceorganisatie of een onderneming/zelfstandige. Er zijn grote onderlinge verschillen tussen de beschikbare budgetten voor verenigingsondersteuning van gemeenten.
- Voor sportbonden en provincies geldt dat zij (in wisselende mate, afhankelijk van organisatieomvang en -inrichting) budget voor verenigingsondersteuning hebben en zelf professionals voor de ondersteuning in dienst hebben (provincies echter zelden) of dit uitbesteden aan een externe organisatie of onderneming. De KNLTB, KNKV, KNHB, KNVB en de Nevobo hebben bijvoorbeeld zelf ondersteuners in dienst, voor de meeste andere bonden geldt dit niet. De KNVB combineert eigen middelen voor verenigingsondersteuning met middelen vanuit het Nationaal Sportakkoord en de projectsubsidies.
- RaboClubsupport is het verenigingsondersteunings-programma van de Rabobank. De bank financiert verenigingsondersteuning (veelal bestuurscoaching en begeleiding) bij sportverenigingen en huurt daarvoor hoofdzakelijk professionals via het SPN-netwerk in.
- Tot slot komt het soms voor dat sportverenigingen zelf verenigingsondersteuning financieren. Het komt voor dat een club dit in cofinanciering doet, bijvoorbeeld samen met de gemeente. De mate waarin clubs verenigingsondersteuning (deels) zelf financieren verschilt door het land. Zo gebeurt dit in Rotterdam regelmatig en in Amsterdam juist niet.

Tabel 5.1. Financieringsbronnen en (omvang van) geldstromen verenigingsondersteuning (VO) in Nederland

Financieringsbron	Geldstroom	Waar landen de middelen?	Omvang geldstroom
Ministerie van VWS	BRC-regeling (inzet bsc's voor VO)	Gemeenten	Onbekend welk deel voor VO
	Sportakkoordmiddelen: services	Aanbieders van services	4,8 miljoen euro (totaal voor periode 2019–2022)
	Sportakkoordmiddelen: subsidie sportlijn (voor organisatie achter de services etc., indirect voor VO)	NOC*NSF	2,1 miljoen euro (totaal voor periode 2019–2022), onbekend welk deel voor VO*
	Sportakkoordmiddelen: uitvoeringsbudgetten lokale sportakkoorden (inzet voor VO gebeurt beperkt)	Gemeenten	Onbekend welk deel voor VO
Gemeenten	Eigen bijdrage BRC-regeling (inzet bsc's voor VO)	Werkgevers bsc	Schatting in grotere gemeenten (G40): 480.000 per gemeente/jaar. Totaal: 11,2 miljoen euro
	Dienstverband bij gemeente (zoals accounthouders VO)	Lokale/provinciale sportservices, sportbedrijf, zzp-ers	
	Inhuur of uitbesteding VO-ers		
Sportbonden	Dienstverband bij sportbond (zoals accounthouders VO)		Onbekend
	Inhuur of uitbesteding VO-ers	SPN, overig	
Provincies	Inhuur of uitbesteding VO-ers	Provinciale sportservices, SPN of elders	Onbekend
Rabo Clubsupport	Inhuur of uitbesteding VO-ers	SPN of zzp-ers	10 miljoen euro/jaar*
Sportverenigingen	Inhuur of uitbesteding VO-ers	Verschillende aanbieders van VO	Onbekend
Overige rijksmiddelen (steunfondsen, subsidies)	Extra gelden coronasteunfondsen		Onbekend
	Projectsubsidies VWS, zoals OVIVI (ons voetbal is van iedereen) en Veilig Sportklimaat – inzet VO-ers hierbinnen	SPN of elders	Onbekend

Bron: gesprekken met sleutelpersonen, november 2021 (zie ook verantwoording in bijlage 1).

* Een deel van de middelen wordt ingezet voor overheadkosten. De precieze omvang van dit deel is onbekend.

5.2 Geldstromen

De totale geldstroom voor verenigingsondersteuning in Nederland is naar schatting circa 29 miljoen euro per jaar. Naar schatting komt hiervan 70 procent vanuit het ministerie van VWS (10 miljoen euro) en Rabo Clubsupport (10 miljoen euro) samen. De resterende 30 procent (circa 9 miljoen euro) komt naar schatting vanuit gemeenten, sportbonden en provincies. In welke mate sportverenigingen zelf financieren is onbekend. Zie tabel 5.1 (vorige pagina) voor een overzicht van de omvang van de geldstromen.

Enkele toelichtingen:

- De geldstroom vanuit het ministerie van VWS voor de BRC-regeling bedraagt 75 miljoen euro per jaar, voor totaal 3.665 fte (Van Stam & Heijnen, 2020). Daarmee wordt deels verenigingsondersteuning gefinancierd. Bekend is dat in 2020 circa 503 fte vanuit de buurtsportcoachregeling op verenigingsondersteuning gericht was. Dat zou betekenen dat ruim 10 miljoen euro van de rijksbijdrage aan de BRC-regeling bijdraagt aan buurtsportcoaching op verenigingsondersteuning.
- De geldstroom vanuit het ministerie van VWS voor de Sportakkoordmiddelen bedraagt 4,8 miljoen euro voor de services (voor gehele looptijd sportakkoord) en 2,1 miljoen euro voor subsidie sportlijn. De subsidie sportlijn draagt onder andere bij aan de organisatie en verbetering van verenigings-ondersteuning vanuit NOC*NSF, maar welk deel precies ten behoeve van verenigingsondersteuning komt is onbekend. Ook voor de uitvoeringsbudgetten lokale sportakkoorden (totale uitkering vanuit VWS voor 2020 en 2021 bedraagt ruim 52 miljoen euro; zie Hoogendam et al. 2021) geldt dat onbekend is welk deel hiervan voor verenigingsondersteuning is ingezet (vermoedelijk een beperkt deel).
- De totale omvang van de geldstroom van gemeenten is onbekend. Uitgaande van de 40/60 verdeling voor de BRC-regeling, en de schatting van 10 miljoen euro rijksbijdrage aan buurtsportcoaching op verenigingsondersteuning, zou de lokale (gemeentelijke) bijdrage aan buurtsportcoaching voor verenigingsondersteuning ruim 15 miljoen euro omvatten. Schattingen van sleutelfiguren geven aan dat voor de grotere gemeenten (G40 gemeenten) de geldstroom voor verenigingsondersteuning in totaal circa 11,2 miljoen euro per jaar bedraagt, uitgaande van gemiddeld 4 fte voor verenigingsondersteuners. Een stad als Amsterdam heeft bijvoorbeeld een budget voor verenigingsondersteuning van 750.000 euro voor 2021 (excl. 6 fte voor accounthouders verenigingsondersteuning). Voor kleinere gemeenten is het aantal fte en daarmee de hoogte van de geldstroom wisselender. Zo hebben veel gemeenten in het noorden van het land geen lokaal sportbedrijf en relatief weinig inzet op verenigingsondersteuning.
- Op de omvang van de geldstromen vanuit sportbonden en provincies is minder zicht. Zoals eerder gesteld wisselt dit sterk per bond en per provincie. Zo heeft de KNVB een geldstroom van 1,35 miljoen euro op jaarbasis voor clubondersteuners in dienst bij de bond. In de noordelijke provincies hebben de sportservices Sport Frýslan, Huis voor de Sport Groningen en Sport Drenthe in totaal circa 300.000 euro (5 fte) op jaarbasis beschikbaar. Vooral Team Sportservice (met 30 tot 40 fte voor provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht) en de provincies Gelderland en Noord-Brabant zetten veel in op verenigingsondersteuning. Naar schatting (zie ook tabel 3.2) wordt door provinciale sportservices 65 tot 85 fte ingezet, wat een totale geldstroom van 3,9 tot 5,1 miljoen euro op jaarbasis zou betekenen (op basis van loonkosten 60.000 per fte).
- De financiering vanuit Rabo Clubsupport voor verenigingsondersteuning bedraagt naar schatting jaarlijks 10 miljoen euro. Hiervan bedraagt een deel overheadkosten, maar onbekend is welk deel precies. De omvang van de eigen financiering vanuit sportverenigingen is onbekend.

6. Samenvattende conclusies en vervolg

Dit zesde en laatste hoofdstuk is concluderend en beschouwend van aard. We trekken conclusies en geven tot slot richting voor een vervolg.

6.1 Conclusies

Er is geen eenduidigheid over wat verenigingsondersteuning nu precies is

Er bestaat geen eenduidig beeld over wat verenigingsondersteuning inhoudt. Er bestaan onder betrokkenen tal van beelden en afbakeningen van werkzaamheden die tot de kern van verenigingsondersteuning behoren. De omschrijvingen gaan van breed - alle manieren waarop verenigingsondersteuning plaats kan vinden - tot een smalle definitie, waarbij verenigingsondersteuning betrekking heeft op de inzet gedurende langere tijd van een professional bij een sportvereniging ter ondersteuning van het bestuurlijk-organisatorisch of sporttechnisch beleid.

Er ontbreekt een goed kwantitatief beeld van het landschap van verenigingsondersteuning

Hoewel de opdracht was een kwantitatief beeld te geven van het landschap van verenigingsondersteuning, is uit dit verkennend onderzoek duidelijk geworden dat een precies en volledig beeld moeilijk is te geven.

We concluderen het volgende:

- Er zijn verschillende bronnen waaruit enkele cijfers en data zijn te halen over omvang, geldstromen en organisaties waar verenigingsondersteuners zijn aangesteld, maar die informatie is sterk versnipperd, globaal en verre van volledig. De totale puzzel laat niet alleen veel witte vlekken zien, maar ook sluiten allerlei puzzelstukjes niet goed op elkaar aan (b.v. vanwege overlap en dubbeltellingen in cijfers).
- Uit de gesprekken met de sleutelpersonen werd duidelijk dat de schattingen over omvang verenigingsondersteuning, geldstromen en volume sterk uiteenlopen. Deze sleutelpersonen zijn gezamenlijk al tientallen jaren werkzaam binnen de sportsector en dus is de conclusie gerechtvaardigd dat een adequaat overzicht bij ingewijden ontbreekt. Het beeld van de sleutelpersonen van verenigingsondersteuning kwam in veel opzichten overeen, maar waar het gaat om exacte gegevens werden ook (grote) verschillen zichtbaar.
- Op veel fronten ontbreekt een precies en volledig beeld van de omvang van verenigingsondersteuning. In dit onderzoek is een smalle definitie gehanteerd en op basis hiervan een minimum en maximum inschatting gemaakt. Als we een brede(re) definitie hadden gehanteerd dan was de schatting van de omvang, geldstromen en het volume nog aanzienlijk hoger geweest dan wat nu als maximum is ingeschat.
- Alle informatie ruwweg samenvoegend kan in ieder geval worden geconstateerd dat de totale omvang van verenigingsondersteuning in ingezette menskracht en financiële middelen in 2021 substantieel is. Bij (zie voorgaande) een redelijk strikte afbakening van verenigingsondersteuning - *inzet gedurende langere tijd van een professional bij een sportvereniging ter ondersteuning van het bestuurlijk-organisatorisch of sporttechnisch beleid* - wordt de arbeidsinzet minimaal geschat op ruim 300 en maximaal op bijna 500 fulltime eenheden en dit werk zou worden verricht door minimaal 750 en maximaal 1.250 personen. Deze personen zijn actief vanuit verschillende organisaties: lokale en provinciale sportservices, sportbonden, ondernemingen en als zelfstandige. De meerderheid werkt in dienstverband/loondienst.
- Financiële middelen worden vanuit verschillende bronnen ingezet, waarbij vanwege de inzet van buurtsportcoaches voor verenigingsondersteuning, de Brede Regeling Combinatiefuncties een belangrijke plaats inneemt naast bijdragen van onder andere gemeenten, sportakkoordmiddelen voor clubservices en Rabo Clubsupport. Refererend aan de raming van arbeidsinzet (circa minimaal 300 en maximaal 500 fte), komt een totaalraming van de financiële inzet voor

verenigingsondersteuning in 2021 op 18 tot 30 miljoen euro. Dit is slechts een raming, want bij een nadere blik op de geldstromen vanuit de verschillende genoemde bronnen, wordt duidelijk dat de cijfers over financiële inzet niet eenduidig zijn. Het is niet altijd bekend welk deel van een geldstroom precies voor verenigingsondersteuning wordt ingezet en de beschikbare informatie geeft geen landelijk volledig beeld.

6.2 Aanbevelingen voor vervolg

Sport kan bijdragen aan tal van maatschappelijke waarden, verenigingen dragen in belangrijke mate bij aan de realisering van maatschappelijke waarden. Om deze maatschappelijke waarden van sport zo optimaal mogelijk te benutten wordt er, zoals we in dit onderzoek concludeerden, sterk geïnvesteerd in verenigingsondersteuning. De effectiviteit van deze investeringen kan (nog) effectiever worden ingezet en sturing worden gegeven door:

- Meer eenduidigheid aan te brengen over wat verenigingsondersteuning inhoudt. Bied dus meer begripsmatige helderheid over wat verenigingsondersteuning inhoudt. Behalve een definitie/omschrijving van wat is te plaatsen onder verenigingsondersteuning, betreft dit welke werkzaamheden tot de kern behoren en welke expertise en competenties belangrijk zijn.
- Het kwantitatief beeld van verenigingsondersteuning verder aan te scherpen.
- Bij te dragen aan veranderingen met betrekking tot verenigingsondersteuning door het inzetten van verschillende onderzoeksmethoden, zoals ontwerpgericht onderzoek en/of *outcome mapping*. Dit betreft manieren van onderzoeken waarbij het vooral gaat om oplossingen voor een 'probleem' te ontwerpen en die vervolgens te testen/monitoren. Nadruk van dergelijk onderzoek ligt dus op het ontwikkelen en testen (monitoren) van oplossingen voor een probleem, om gezamenlijk verandering in te zetten, en in mindere mate of in het geheel niet op het onderzoeken van het probleem zelf.

Het vervolg zou vanuit onderzoeksperspectief dus niet louter gericht kunnen zijn op het aanbrengen van verheldering in het begrip verenigingsondersteuning en het aanscherpen van het kwantitatief beeld van verenigingsondersteuning. Het is tevens mogelijk aan de hand van onderzoek, bijvoorbeeld ontwerpgericht onderzoek en/of *outcome mapping*, een bijdrage te leveren aan door te voeren veranderingen, om mogelijke oplossingsrichtingen te bieden aan 'de' strategische partners.

Referenties

Dijk, B., Vries, I. de & Slender, H. (2014). *Effectieve verenigingsondersteuning in de provincie Groningen - het vergroten van de effectiviteit van de ondersteuning aan de sportverenigingen*. Hanzehogeschool Groningen lectoraat 'praktijkgerichte sportwetenschap.'

Brouwer, S. & Rubingh, B. (nog te verschijnen). *Visies op clubondersteuning in Nederland*.

Janssens, J.W. (2011). *De prijs van vrijwilligerswerk. Professionalisering, innovatie en veranderingsresistentie in de sport*. Amsterdam: HVA Publicaties.

Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R.H.A. (2021). *Monitor lokaal sportbeleid 2020: de gemeente als coproducent*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hoogendam, A., Reitsma, M., Pulles, I. & Poel, H. van der,. (2021). *Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden. Zesde voortgangsrapportage Monitor Nationaal Sportakkoord, november 2021*. Utrecht: Mulier Instituut.

Legendijk, E., Deelen, I. & Duijvestijn, P. (2018). *Van impuls naar duurzaamheid? Sociale professionals in de breedtesport*. DSP groep.

Lucassen, J.M.H., & Maat, K. van der (2018). *Verenigingsondersteuning: van lappendeken naar een professioneel netwerk*. Sport & Strategie 12(4), pp. 29-30.

Lucassen, J.M.H., Roest, J. van der, Brandsema, A., Davids, A., Elling, A., Haar, M. ter & Waardenburg, M. (2018). *Sportverenigingen in Nederland: veerkrachtige verbanden voor sport, brancherapport sport*. Utrecht: Mulier Instituut.

Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Poel, H. van der (2021). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'. De zes pijlers gepeild: voortgangsrapportage juni 2021*. Utrecht: Mulier Instituut.

Reitsma, M., & Stuij, M. (2021). *Procesevaluatie clubkadercoaching: evaluatie van het proeftuinenproject clubkadercoaching en twee casebeschrijvingen*. Utrecht: Mulier Instituut.

Stam, W. van & Heijnen, E. (2020). *Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2020*. Utrecht: Mulier Instituut.

Swier, E. (2021). *Clubkadercoach: het nieuwe normaal, rapportage eerste tranche proeftuinen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Bijlage 1. Gevoerde gesprekken met sleutelpersonen

In november 2021 zijn gesprekken met sleutelpersonen gevoerd. De interviews zijn hoofdzakelijk afgenomen via MS Teams of telefonisch, en duurden circa 30 minuten. De gesprekken zijn verdeeld over vier van de betrokken onderzoekers. De gesprekken zijn gevoerd met:

- Joni van der Velde (VWS)
- Eric Lagendijk (VSG)
- Jorn Knops (NOC*NSF)
- Youri Geurds (NOC*NSF)
- Paul van der Meer (KCSB)
- Hans Slender (gemeente Groningen/ SportDrenthe)
- Brigitte Musters (Sportservice Noord Brabant/ Landelijke Academie Buurtsportcoaches)
- Jordi Doornbosch (GSF)
- Peter van Tarel (NEVOBO)
- Sjors Brouwer (KNVB)
- Guus Posthumus (KNVB)
- Lucinda Schuurman (gemeente Amsterdam)
- Richard Kaper (NOC*NSF)

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl